

ВІДГУК

офіційного опонента Щербак Ольги Іванівни

на дисертаційну роботу Киливник Вікторії Вікторівни

**«Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів
іноземної мови в системі педагогічного коледжу»**

представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Детальний аналіз дисертації Киливник В. В. «Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в системі педагогічного коледжу» дозволяє сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності, ступеня обґрунтованості основних наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірності, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки роботи.

**Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами
відповідних галузей науки**

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції України до світового та європейського освітнього простору надзвичайно важливим є пошук засобу чи механізму, що дозволить перетворити різноманітні мови та культури з чинника, що заважає діалогу між представниками різних культур у засіб, що сприяє взаєморозумінню, культурному збагаченню та творчому розвитку особистості. Саме тому майбутнім учителям іноземної мови для ефективної професійної діяльності потрібно мати високий рівень соціокультурної компетентності. Проблема формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови є міждисциплінарною і займає одне з головних місць серед завдань вищої освіти в Україні, що потребує першочергового розв'язання. З огляду на вищезазначене, дисертація Киливник Вікторії Вікторівни є, безумовно, актуальною.

Важливим є цілеспрямоване формування законодавчої бази в Україні, а саме: Законів України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про професійний розвиток працівників» (2012); Указу Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013); Концепції розвитку педагогічної освіти в Україні (2018), тощо.

Актуальність і значущість теми дисертаційної роботи підтверджують виокремлені В.В. Киливник суперечності між: потребою суспільства в компетентних учителях іноземних мов та недостатнім рівнем підготовки студентів у педагогічних коледжах до соціокультурної діяльності; визнанням за соціокультурною компетентністю важливої ролі в особистісно-професійному становленні майбутнього вчителя іноземної мови і недостатньою розробленістю науково-методичного забезпечення розвитку соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в системі педагогічного коледжу; домінуючою спрямованістю педагогічного процесу в педагогічних коледжах на формування у студентів предметно-фахових знань та вмінь і недостатньою увагою до формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

З огляду на вищезазначене можна підкреслити своєчасність і актуальність дисертаційного дослідження Киливник В.В. «Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в системі педагогічного коледжу».

Обґрунтування обраної теми дисертації є змістовним та переконливим, а коло завдань для вирішення проблеми таке, що сприяє розкриттю теми та досягненню мети дослідження.

Актуальність теми також підтверджено тим, що дисертаційне дослідження виконане в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Методологія і технологія педагогічного супроводу особистісно професійного розвитку майбутнього вчителя» (номер держреєстрації 0111U001620), відповідно до тематичного плану науково-

дослідної роботи кафедри теорії та історії педагогіки і є складовою наукового напрямку Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Зміст, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів». Тема дисертації затверджена вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 9 від 30.03.2017 р.) й узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 20.06.2017 р.).

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків та результатів дисертації

Науковий апарат дослідження відповідає вимогам до кандидатських робіт і спрямований на розв'язання поставлених завдань. Авторка чітко визначила мету, об'єкт, предмет, гіпотезу та завдання дослідження, що стало основою наукового пошуку й вплинуло на його результати.

Наукові положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження Киливник В. В. сформульовано чітко, логічно, послідовно, є аргументованими і змістовними. Позитивне враження справляє застосування комплексу взаємодоповнюючих методів наукового педагогічного дослідження: теоретичних: аналіз, синтез, узагальнення - з метою з'ясування стану та рівня розробленості досліджуваної проблеми; порівняння, зіставлення – для вивчення підходів до розв'язання цієї проблеми, визначення напрямів наукового пошуку та обґрунтування поняттєво-категорійного апарату; моделювання – для розробки моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови; емпіричних: бесіди, спостереження за освітнім процесом, опитування, анкетування; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний) та узагальнення його результатів із використанням методів; статистичної обробки наукових даних.

Аналіз основних положень дисертації підтверджує досягнення мети і вирішення завдань дослідження. Зміст роботи відповідає поставленій меті і завданням дослідження.

Пропозиціям, розробкам та висновкам, які представлені в дисертації властива повнота та логічність викладення, достатній рівень обґрунтованості й достовірності.

Наукові факти, одержані здобувачем

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну, яка полягає в тому, що авторкою вперше: обґрунтовано педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови (використання під час вивчення іноземної мови інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом; вивчення національно-культурних особливостей та специфіки національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови; забезпечення ціннісної орієнтації студентів на соціокультурну діяльність у процесі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання); розроблено методику реалізації педагогічних умов і структурно-функціональної моделі формування досліджуваної якості; уточнено сутність, структуру, критерії (аксіологічний, лінгвокультурологічний, практично-комунікативний), показники та рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови; подальшого розвитку набули положення щодо етапів, форм і методів формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Теоретична основа дослідження проблеми формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови ґрунтується на концептуальних наукових положеннях теорії і методики професійної освіти, зокрема: неперервної професійної освіти, професійно спрямованого навчання, інформатизації освіти, концепції формування змісту дисциплін психолого-педагогічної і спеціальної підготовки, застосування компетентнісного підходу у системі педагогічного коледжу. Ознайомлення з дисертацією переконує нас у тому, що її авторка добре обізнана із сучасним станом формування

соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у системі педагогічного коледжу.

Результати дисертаційного дослідження Киливник В. В. мають науково-практичну значущість і можуть бути використані у процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у закладах вищої педагогічної освіти за спеціальністю «Іноземна філологія», при розробці освітніх програм.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Структура дисертаційної роботи має чітку логічну побудову та складається з анотацій українською та англійською мовами, зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації 273 сторінки, в тому числі основний текст 180 сторінок. Список використаних джерел містить 362 найменування, з них 26 іноземними мовами, 5 таблиць та 2 рисунки.

У вступі чітко обгрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, доцільність її розв'язання; сформульовано мету, яка корелює з темою та конкретизується у завданнях, визначено об'єкт та предмет дослідження, логічно схарактеризовано систему методів дослідження, використаних у роботі, його експериментальну базу; подано відомості про етапи науково-дослідної роботи, апробацію та впровадження в практику її результатів, висвітлено інформацію про публікації, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі «**Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в системі педагогічного коледжу**» на основі аналізу психологічної, педагогічної літератури та практичного досвіду роботи розкрито формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови як педагогічну проблему; схарактеризовані сутність і структура соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови; визначено педагогічний потенціал фахової підготовки майбутніх учителів іноземної мови щодо формування соціокультурної компетентності.

З'ясовано, що соціокультурна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови є складним, цілісним, індивідуально-психологічним,

інтегративним утворенням, що об'єднує соціокультурні знання, особистісне ставлення до іншомовних культур, дає змогу успішного спілкування з їхніми представниками, почуватися впевнено та комфортно в іншомовному соціокультурному середовищі, завдяки володінню способами застосування іноземної мови; характеризує теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності й розвитку відповідних якостей в учнів під час вивчення іноземної мови. У структурі соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови авторкою виокремлені мотиваційно-ціннісний, інформаційно-когнітивний і діяльнісно-поведінковий компоненти.

Дослідженням доведено позитивний вплив на формування соціокультурної компетентності студентів педагогічного коледжу дисциплін психолого-педагогічної і спеціальної підготовки. Розширення змісту фахових дисциплін шляхом додавання текстів, вправ, аудіо- та відео-файлів соціокультурного спрямування позитивно впливає на розвиток їхньої соціокультурної компетентності як здатності особистості через адекватне розуміння та повагу до інших мов і культур виявляти активну і відповідальну життєдіяльність у соціумі.

Також у першому розділі роботи Киливник В. В. на основі аналізу зарубіжної та вітчизняної літератури, а також європейського досвіду щодо проблеми класифікації ключових компетентностей визначила компоненти, що входять до складу соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови: мотиваційно-ціннісний компонент (позитивне сприйняття та толерантне ставлення до цінностей, властивих іншомовній культурі; сприйняття загальнолюдських цінностей як професійно-значимих); інформаційно-когнітивний компонент (знання історичних, країнознавчих особливостей іншомовної культури, особливостей способу життя носіїв іншої мови, норм, традицій тощо); діяльнісно-поведінковий компонент (здатність до взаємодії в умовах міжкультурної комунікації, до прояву толерантності, уміння ефективно спілкуватися з представниками інших культур, ураховуючи їхні соціокультурні особливості; уміння обрати відповідний стиль спілкування).

У другому розділі «Обґрунтування педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в процесі фахової підготовки» на основі аналізу психологічної та педагогічної літератури визначено, що у формуванні соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови важливого значення набуває використання під час вивчення іноземної мови інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом. Головним призначенням інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом, використання яких сприяє підвищенню рівня соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови дисертантка визначає такі: поглиблення зв'язку теоретичних знань щодо соціокультурної компетентності з реальним педагогічним процесом на основі практичного навчання, використання їх у розв'язанні конкретних завдань, наприклад, що стосуються вміння будувати стосунки з представниками іншомовної культури; формування в майбутніх учителів іноземної мови психологічної готовності до соціокультурної та професійної діяльності; вироблення у майбутніх учителів педагогічних умінь та навичок практичної соціокультурної діяльності; оволодіння сучасними формами соціокультурної педагогічної діяльності; формування творчого дослідницького підходу до соціокультурної педагогічної діяльності; розвитку педагогічного мислення майбутніх учителів іноземної мови.

Результати дослідження, проведеного В. В. Киливник та аналізу праць вітчизняних та зарубіжних науковців свідчать, що для ефективного формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови необхідно акцентувати соціокультурний компонент у процесі викладання іноземної мови у педагогічному коледжі. Дисертантка доводить, що для підвищення ефективності встановлення зв'язків між мовою і культурою народу, що є носієм цієї мови, викладачам варто спеціально акцентувати увагу на соціокультурних аспектах у наявних текстах або додавати спеціально підготовлений матеріал соціокультурного спрямування на заняттях. Саме тому однією з умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної

мови В. В. Киливник вважає вивчення у педагогічному коледжі національно-культурних особливостей та специфіки національної комунікативної поведінки носіїв іноземної.

Авторка наголошує, що у формуванні соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови важливе значення має забезпечення ціннісної орієнтації студентів на соціокультурну діяльність у процесі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання.

Важливе значення у формуванні соціокультурної компетентності учителів іноземної мови, на думку дисертантки, має метод аналізу конкретних ситуацій соціокультурного змісту.

У процесі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови значну роль відіграє Інтернет-комунікація, спілкування за допомогою глобальної комп'ютерної мережі Інтернет. Дисертантка пропонує активно використовувати один із популярних засобів Інтернет-комунікації Google Class Room. У цьому Веб-просторі доцільно розміщувати записи (статті, повідомлення, відео сюжети соціокультурного спрямування), регулярно їх оновлювати та поповнювати, адже загальновідомо, що інтерактивні технології ґрунтуються на спілкуванні, а веб-технології є одним із сучасних засобів комунікації, застосування яких доцільно й під час навчання загалом, і під час формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови зокрема.

Обґрунтовані педагогічні умови покладено в основу розробленої дослідницею структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови (Рис. 1), що складається з таких блоків: цільовий (мета та завдання щодо формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови); концептуальний (методологічні підходи; педагогічні умови); процесуальний (етапи формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови); результативний (очікуваний результат).

Зазначимо, що саму модель можна схарактеризувати як продуманий, математично довершений алгоритм, який дав змогу авторці «організувати» увесь процес дослідження й у такому ж вигляді представити цей процес і його результати в роботі.

Нам імпонує авторська методика реалізації педагогічних умов і моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Логічне завершення дослідження отримало в третьому розділі «Організація експериментального дослідження та аналіз його результатів», у якому представлено загальну характеристику експериментального етапу дослідження; описано процедуру проведення початкової діагностики та реалізацію структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у процесі професійної підготовки; узагальнено результати впровадження авторської методики реалізації педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Результати констатувального експерименту засвідчили недостатній рівень соціокультурної компетентності у студентів педагогічного коледжу. Викладачі коледжів пояснили переважно базовий та початковий рівень соціокультурної компетентності студентів відсутністю спрямованості освітнього процесу у педагогічних коледжах на формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Поетапна реалізація педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови (стимуляційно-мотиваційний, діяльнісно-операційний, корекційно-результативний) передбачала актуалізацію та поглиблення базових країнознавчих, лінгвокраїнознавчих та соціокультурних знань і вмінь на основі реалізації внутрішньо-предметних і міжпредметних зв'язків.

Під час формувального етапу педагогічного експерименту авторка та викладачі педагогічних коледжів, які працювали за запропонованою авторкою

методикою, підбирали автентичні тексти та завдання на заняття з іноземної мови, уривки з творів літератури тієї країни, мова якої вивчається, зразки діалогів, мовленнєві зразки і формули, навчально-комунікативні ситуації для організації інтерактивної взаємодії тощо. Використання сучасних публіцистичних матеріалів з метою формування у майбутніх учителів англійської мови соціокультурної компетентності в умовах коледжу зумовлено тим, що зазначені вище засоби становлять фрагмент національної культури, який містить інформацію про політичні, економічні, соціокультурні процеси сучасного англomовного суспільства та відображає специфіку світогляду, світосприйняття носіїв мови – представників іншої культури. Констатовано позитивний вплив упроваджених методик у роботі зі студентами експериментальної групи, що сприяло підвищенню рівня розвитку їхньої соціокультурної компетентності.

Статистична достовірність отриманих результатів підтверджена використанням непараметричного критерію згоди Пірсона (χ^2). Результати формувального експерименту засвідчили підвищення рівнів соціокультурної компетентності у студентів експериментальної групи. Порівняння показників контрольної та експериментальної груп дає підстави вважати впровадження авторської методики реалізації педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності для студентів педагогічних коледжів ефективною й доцільною.

Загальні висновки відповідають завданням дослідженням та у концентрованому вигляді відображають основні наукові результати дисертаційного дослідження.

Відзначимо, що поглиблюють і увиразнюють уявлення про цілісне дослідження додатки.

Вивчення матеріалів дисертації Киливник В. В. дозволяє зробити висновок, що наукові результати, отримані авторкою, базуються на ґрунтовній та всебічній розробці проблеми, що досліджується; аналізі різних підходів до її вирішення, використанні достатнього масиву літературних джерел. Отже, можна

стверджувати, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою працею, в якій отримані наукові результати, що мають теоретичну та практичну значущість.

Значення для науки і практики одержаних авторкою результатів

Значення одержаних результатів для педагогічної науки і практики визначається насамперед тим, що наукові здобутки Киливник В. В. складають теоретичну і методичну базу для подальших досліджень з питань підвищення ефективності фахової підготовки учителів іноземної мови в умовах педагогічного коледжу.

Основні результати педагогічного експерименту, запропоновані дисертанткою методики впроваджено в освітній процес закладів педагогічної освіти України: Вінницького обласного комунального гуманітарно-педагогічного коледжу, Балтського педагогічного училища, Білгород-Дністровського педагогічного училища, Чортківського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Олександра Барвінського, Уманського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Т. Г. Шевченка, Коростишівського педагогічного коледжу імені І. Я. Франка, про що свідчать довідки про впровадження, які представлені у додатку. Це дає підстави стверджувати, що завдання наукового пошуку вирішені, мета дослідження досягнута.

Практична цінність проведеного дослідження полягає в розробленні та впровадженні в практику професійної підготовки в закладах педагогічної освіти структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов, педагогічних умов і методики їх реалізації; розробленні та впровадженні спецкурсу «Вдосконалення соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов»; розробленні «Методичних рекомендацій щодо формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в системі педагогічного коледжу» для викладачів педагогічних коледжів, що можуть бути використані з

метою вдосконалення та підвищення ефективності формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні результати дослідження висвітлено в 16 одноосібних публікаціях, з-поміж них: 6 статей у провідних наукових фахових виданнях України (зокрема 2 – у виданнях, що індексуються міжнародною наукометричною базою); 7 публікацій у збірниках наукових праць, 2-у зарубіжних збірниках наукових праць та матеріалів науково-практичних конференцій, 1 – методичні рекомендації.

Публікації висвітлюють основні наукові положення дисертації. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації є достатніми.

Успішна апробація результатів дослідження на всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах свідчить про те, що з результатами наукового дослідження Киливник Вікторії Вікторівни обізнана широка громадськість.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації В. В. Киливник дає підстави стверджувати, що за структурою, змістом та оформленням він відповідає вимогам. У тексті автореферату дисертації відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого дисертаційного дослідження. Зміст автореферату є ідентичним до змісту дисертації і достатньо повно відображає основні положення дослідження.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, наукове та практичне значення одержаних результатів наведемо наступні побажання та зауваження до поданого наукового дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту

1. Робота значно виграла б, якби містила підрозділ порівняльної характеристики підходів до формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у вітчизняних і закордонних закладах педагогічної освіти.

2. Здійснюючи теоретичне обґрунтування досліджуваної проблеми, бажано було б звернути увагу на формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови під час професійно-практичної підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

3. На нашу думку у підрозділі 2.2 під час аналізу ефективності вивчення національно-культурних особливостей та специфіки національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови варто було б детальніше зупинитися на більш ґрунтовному описі сучасних технологій забезпечення міжнаціонального і міжкультурного спілкування.

4. Педагогічну умову «забезпечення ціннісної орієнтації студентів на соціокультурну діяльність у процесі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання» варто було б подати в контексті моделювання в освітньому процесі міжкультурної комунікації з використанням сучасних інформаційних технологій.

5. В авторефераті можна було б представити більш детально результати педагогічного експерименту та їх аналіз.

6. Доцільно було б подати більш детальний опис подальших напрямів наукових досліджень і перспектив формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів у закладах педагогічної освіти України у контексті впровадження «Концепції розвитку педагогічної освіти» (2018).

Слід зазначити, що висловлені зауваження та побажання не зменшують високу наукову значущість роботи, та не впливають на загальну оцінку дисертації Киливник В. В.

Загальний висновок: дисертація Киливник В.В. «Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в системі педагогічного коледжу» за своїм теоретичним рівнем, науковою новизною та практичною значущістю повністю відповідає вимогам п. 9,11,12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України №656 від 30.12.2015) до кандидатських дисертацій, а її автор Киливник Вікторія Вікторівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент,
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
директор Київського
професійно-педагогічного
коледжу імені Антона Макаренка

О.І. Щербак

Підпис Щербак О.І. засвідчую

Помічник директора з кадрової роботи
Київського професійно-педагогічного
коледжу імені Антона Макаренка

Т.О. Загляда

“12” листопада 2019 р.